

Олий таълим муассасаларининг инновацион инфратузилмасини: кичик инновацион корхоналар, технологияларни узатиш марказлари, бизнес-инкубаторлар, жамоавий фойдаланиш марказлари ва бошқалар яратиш таълим соҳасида давлат-хусусий шериклик алоқаларини ривожлантиришга боғлиқ.

Олий таълим соҳасида ДХШда вужудга келган давлат ва хусусий сектор имкониятларининг ноёб уйғунлиги ДХШ доирасида таълим инфратузилмасини яратишга инновацион ёндашувларнинг юқори салоҳиятини белгилаб беради.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Завьялов Д.В., Нагалин В.Ю., Завьялова Н.Б. Государственное предпринимательство в национальной экономике // Российское предпринимательство. –2016. –№ 20. –с. 2755-2764. – doi: 10.18334/rp.17.20.36653.
2. Хайкин В.Л. Руководство по масштабному внедрению частно-государственного партнёрства в образовании. –М.: МАКС-Пресс, 2010.
3. Смотрицкая И.И., Сагинова О.В., Шарова И.В. Государственное предпринимательство как новое направление подготовки кадров // Человеческий капитал и профессиональное образование. –2014. –№ 4. –С. 75-81.
4. Еремин В.Л. Государственно-частное партнёрство в образовании // Научно-аналитический журнал «Актуальные проблемы социально-экономического развития России», 2-10 № 2. Официальный сайт Российского союза промышленников и предпринимателей [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.rspp.ru> – (Дата обращения: 16.08.2016)
5. Миндич Д. Тройная спираль по-шведски. // Эксперт № 35(768) от 5 сентября 2011 г.
6. Гришин А.И., Мельников М.С., Строганов И.А. Социальное предпринимательство и социальные проекты бизнеса в рамках концепции устойчивого развития // Вестник Академии. - 2015. - № 1. - С. 9-15.

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ БОШҚАРУВИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТАРАҚҚИЁТИ

Салихов Нодир Джамолович -
БухДУ таянч докторанти

Аннотация: Мақолада мактабгача таълим тизими бошқарувининг шаклланиши, таълимни менежменти назарияси, даврлар бўйича бошланғич таълим тизими бошқарувидаги ўзгаришлар, мустақиллик даврида мактабгача таълим хусусиятлари баён қилинган.

Таянч сўзлар: мактабгача таълим, мактабгача таълим ташкилоти, таълим менежменти, мактабгача таълим тизими.

Аннотация: В статье описывается становление системы управления дошкольным образованием, теория управления образованием, изменения в управлении системой начального образования с течением времени, характер дошкольного образования в период независимости.

Ключевые слова: дошкольное образование, организация дошкольного образования, управление образованием, система дошкольного образования.

Abstract: The article describes the formation of the management of the preschool education system, the theory of education management, changes in the management of the primary education system over time, the nature of preschool education in the period of independence.

Keywords: preschool education, preschool education organization, education management, preschool education system.

Қириш. Инсон қалбининг илк даврларидан бошлаб яхшилик, инсонпарварлик, одамгарчилик, ақл-идроклилик, одоб-ахлоқчилик, меҳнатсеварлик, ватанпарварлик, ҳалоллик, поклик, хушсўзчилик, илмли бўлиш каби олийжаноб ҳислатлар билан бойитиш қадимдан инсон камолотининг меъёри бўлиб келган. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йилнинг 24 январидеги Олий Мажлисга Мурожаатномаларида мактабгача таълимни устувор масала сифатида белгилаб, тизимни ривожлантириш бўйича қўйидагиларни билдирдилар: “Биз 2020 йил номида белгиланган соҳаларни устувор даражада ривожлантириш ва ислоҳ этиш бўйича кенг қўламли ишларни амалга оширишимиз лозим. Хусусан, боғча ёшидаги болаларни мактабгача таълим би-

лан қамраб олиш даражасини жорий йилда 60 фоизга етказишимиз зарур. Ушбу мақсадларга шу йилнинг ўзида бюджетдан қарийб 1,8 триллион сўм маблағ ажратилади.

Бу йилдан бошлаб, тарихимизда илк бора 6 ёшли болаларни мактабга тайёрлаш тизими жорий қилинади. Бунга бюджетдан 130 миллиард сўм ажратилиб, бу жараёнда хусусий мактабгача таълим муассасалари ҳам бевосита иштирок этади” [3, 2-б.].

Ёш авлодни баркамол инсон даражасида шакллантириш учун инсоннинг туғилган вақтидан бошлаб, сифатли таълим ва тарбия бериш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бу жараёнда мактабгача таълим ва тарбиянинг аҳамияти юқорилиги мактабгача таълим тизими ва бу тизимни самарали бошқариш тўғриси-

даги тадқиқот ишлари долзарблигини асослайди.

Асосий қисм. Ўзбекистон Республикасининг “Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонунида “мактабгача таълим ва тарбия” тушунчаси қуйидагича баён қилинган: “мактабгача таълим ва тарбия-болаларга таълим ва тарбия беришга, уларни интеллектуал, маънавий-ахлоқий, этик, эстетик ва жисмоний жиҳатдан ривожлантиришга, шунингдек, болаларни умумий ўрта таълимга тайёрлашга қаратилган узлуксиз таълим тури” [1, 1-бет]. Ушбу талқин мактабгача таълим фаолияти болани баркамол шахс қилиб тарбиялаш жараёнининг дастлабки босқичи эканлигини билдириб, умумий ўрта таълимга тайёрлаш вазифасини бажарувчи таълимнинг дастлабки тури сифатида белгиланган.

Қонуннинг 3-моддасида мактабгача таълим ташкилоти ҳақида фикр билдирилиб, мактабгача таълим ташкилоти мактабгача таълим ва тарбия соҳасида таълим ва тарбия хизматлари кўрсатувчи давлат ва нодавлат ташкилоти деб белгилаб қўйилган [1, 3-б.]. Мактабгача таълим ташкилоти мактабгача бўлган ёшдаги болаларга таълимнинг дастлабки, мактабгача таълим ҳамда тарбия хизматлари кўрсатувчи ташкилот ҳисобланиб, мулкчилик шакли давлат, давлат-хусусий шериклик асосида ҳамда хусусий кўринишида бўлади.

Ёш авлод таълим ва тарбиясига бўлган юқори эътибор қадим замонлардан шаклланган бўлиб, Юсуф Хос Хожиб, Аҳмад Югнакий, Аз-Замахшарий, Абу Наср ал-Фаробий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али Ибн Сино, Амир Темур, Улуғбек, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур каби буюк аждодларимизнинг одоб-ахлоқ, таълим-тарбия ҳақидаги фикрлари халқимизнинг ёш болаларга таълим ва тарбия бериш жуда муҳимлигини кўрсатиб беради [6, 14-б; 8, 65-б.].

X аср охири XI аср бошларида яшаган буюк мутафаккир Абу Али Ибн Сино Ибн Сино тарбияни ақлий, ахлоқий, жисмоний, меҳнат, нафосат, тарбияси нутқий баркамолликнинг мажмуаси деб билади, бола тарбиясига алоҳида диққат қилиб, ўзининг “Тиб қонуни” асарида боланинг соғлиғини сақлашнинг асосий омили жисмоний машқ эканлигини айтади.

Ибн Сино “Тадбири манозил” асарида болаларнинг мактабда гуруҳ бўлиб, биргаликда ўқишини маъқуллайди, бу жараёни уларда ўқишга қизиқиш уйғотиши, фанни

эгаллашга ёрдам беришини таъкидлайди: “Гуруҳ бўлиб ўқитиш жамиятга катта фойда келтиради. Ўзаро суҳбатда ўқувчилар бир-бирига китобдан ўқиб олганларини, катталардан эшитганларини ҳикоя қиладилар, баҳслашадилар, бир-бирларини ҳурмат қиладилар, дўстлашадилар. Яхши одобларни қабул қиладилар. Амир Темур саройидаги болалар - шахзодалар тўрт ёшидан бошлаб ўқитилган. Дастлаб савод ўргатилган, кейин 4-8 ёш орасида уларга махсус қиссахонлар халқ қиссаларини, дostonларини айтиб берганлар, болалар қаҳрамонлик, ботирлик, поклик руҳида тарбияланганлар, уларнинг зеҳни, гидрокининг шаклланишига эътибор қилганлар.

Алишер Навоий асарларидаги таълим-тарбия ғоясининг негизи инсон ва унинг камолотини ифода этишдан иборат бўлиб, уларда инсоний фазилатлар: инсонпарварлик, одамийлик, дўстлик, биродарлик, ўзаро ёрдамлашиш, меҳр-оқибатли, хайр-эҳсонли бўлиш ҳақида, одобли-аҳоқли, инсоф-диёнатли бўлиш, сабр-тоқат, қаноат, камтарлик ҳақида чуқур фалсафий фикр юритилади.

Буюк аждодларимизнинг таълим-тарбияга доир фикрлари, ўғитлари таълим ва тарбияни мактабгача таълимдан бошлаб ўргатиш, ёш авлоднинг билимли бўлиши билан биргаликда, нутқини ўстириш, одоб-аҳоқли этиб тарбиялаш зарурлигини кўрсатади. Мактабгача таълим жараёнининг шаклланиши қадим замонларга, давлатчиликнинг юзага келиши билан боғлиқ. Ёш болаларга таълим ва тарбия бериш сарой амалдорларининг ёш фарзандларига дунёвий ва диний билимларни, давлатни бошқариш сир-асрорларини ўргатишдан бошланган.

Расмий мактабгача таълим муассасалари аввал Европанинг кўплаб мамлакатларида, сўнгра Россияда ибодатхоналарда етим, камбағал оилаларнинг фарзандларини тўплаб, уларга таълим ва тарбия бериш гуруҳлари кўринишида юзага келган. Бундай гуруҳлар бой зодагонлар маблағлари ҳисобига молиялаштирилиб борилган. Россияда дастлабки бепул, яъни камбағал оилаларнинг фарзандлари ёки етим болалар учун ҳукумат томонидан ташкил қилинган илк болалар боғчаси 1866 йил Санкт-Петербургда ташкил қилинган.

Ўрта Осиёда XIX асрнинг 80-90 йилларига келиб, болалар мактабгача ижтимоий тарбияси ғоялари етила бошланди. Ўша даврда тараққийпарварлик кайфиятидаги маҳаллий зиёлилар меҳнаткаш аёлларнинг оғир

ахволини ва болалар назоратсизлигини кўриб, уларнинг қисматини енгиллаштиришга интила бошладилар. Бу зиёлилар 1872 йилда Туркистонда тузилган “Жамияти хайрия” ташкилоти вакиллари бўлиб, ташкилот томонидан мискинлар уйлари, тунаш жойлари, туғруқ жойлари билан бир қаторда ота-онаси бўлмаган болалар учун етимхонларни ташкил этилган [7, 5-6.].

Камбағалларнинг болалари учун Тошкентда, Самарқанд, Сирдарё, Наманганда етимхоналар ташкил этилган. Бу етимхоналар оз сонли, бутун Туркистонда тахминан 150-200 болаларни ўз ичига олди. Ушбу етимхоналарда ясла ёшли болалардан тортиб, мактаб ёшидаги болаларга таълим ва тарбия берилган. Тошкент ва Самарқанд шаҳарларида болалар боғчалари каби айрим боғчалар юзага келди. 1909 йилдан бошлаб хусусий боғчалар пайдо бўлиб, бу боғчаларда 6-ёшдан катта болаларни гимназияга ўқишга тайёрлар эди. Бундай болалар боғчалари хусусий уйларда очилар ва тўлиқ ота-оналар таъминотида бўлган. Мазкур болалар боғчалари фақат бадавлат ота-оналарнинг эҳтиёжини қондирган, боғчаларда маълумотга эга бўлган ва чет тилларини биладиган ўқимишли хонимлар тарбиячи эдилар. Давлат томони-

дан ижтимоий болалар боғчалари 1917 йилдан кейингина ташкил этилган. 1917 йил 20 ноябрда Халқ Комиссарлари томонидан “Мактабгача тарбия юзасидан Декларация” қабул қилиниб, унда “Болаларни ижтимоий текин тарбиялаш боланинг биринчи туғилган кунидан бошланади” – деб ёзилган эди.

Мактабгача тарбия бутун халқ маорифи тизимининг биринчи бўғини ва таркибий қисми бўлиб қолди. 1920 йилда Туркистон Республикасида 71 та болалар боғчаси, шу жумладан, маҳаллий аҳоли болалари учун 16 та боғча ва 12 та болалар майдонлари ташкил этилиб, булардан 4 тасида ўзбек ва бошқа маҳаллий миллатларнинг болалари тарбиялана бошланди. Ўша даврда мактабгача тарбия муассасаларида ҳаммаси бўлиб 6394 бола тарбияланар эди. 1921 йилга келиб, болалар боғчаларининг сони 105 тага, шу жумладан, маҳаллий миллатларнинг болалари учун боғчалар 32 тага етди. Болалар боғчаларида тарбияланувчиларнинг сони қарийб 8000 кишига етди. Кейинги йилларда болалар боғчалари ҳамда болалар майдончаларининг миқдори йил сайин ошиб бориб, уларга қатнайдиغان болалар миқдори 10-15 йил оралиғида 50 баробардан ошди (жадвал).

Жадвал

1923-1940 йиллар оралиғида Ўзбекистон давлат бюджетидан молиялаштириладиган болалар муассасаларининг ўсиши [7, 6-бет]

Йиллар	Болалар боғчалари миқдори	Боғчалардаги болалар миқдори, нафар	Мудира ва тарбиячилар миқдори, нафар	Болалар майдончалари	Майдончадаги болалар миқдори, нафар
1923-1924	12	687	24	-	-
1927-1928	49	2547	123	-	-
1929-1930	410	20739	1196	170	10470
1933-1940	780	33800	2473	316	7900

Жадвал маълумотлари 1923-1940 йиллар оралиғида болалар боғчаларининг миқдори 12 дондан 780 донагача, боғча тарбияланувчиларнинг миқдори 687 нафардан 33800 нафаргача, боғча тарбиячиларининг миқдори 24 нафардан 2473 нафаргача ошди. Мактабгача таълим муассасаларидаги бундай кескин ўзгариш, ўша даврда саводхонликни тугатиш, болаларга таълим ва тарбия беришга қаратилган эътибор билан изоҳланади. 1944 йил 9 январь Халқ Комиссарлари Советининг “Болалар боғчалари тармоқларини кенгайтириш ва уларнинг ишини яхшилаш тадбирлари тўғрисида”ги қарорида болаларни болалар боғчаларига юбориш халқ маорифи бўлимлари томонидан расмийлаштирилиши белгиланади. Шунингдек, камида 100

нафар бола тарбияланадиган болалар боғчалари бир нафар медицина ҳамшираси билан таъминланиб, болалаларга медицина хизмати кўрсатиш вазифаси қайд этилган.

Собиқ Иттифоқ даврида таълимни бошқариш маъмурий-буйруқбозлик асосида, бу бошқарув шаклининг турли восита ва усуллари ишлаб чиқиш ва жорий этиш тарзида амалга оширила борди.

Бу даврда ғарбий ва шарқий Европанинг кўплаб ривожланган мамлакатларида “таълим менежменти” тушунчаси шаклланиб, тўхтовсиз ривожланиб борди. Менежментнинг илк назарий асослари Адам Смитнинг меҳнат тақсимооти назарияларида шакллانган бўлсада, XX асрнинг 20-30 йилларида “илмий бошқарув”нинг шаклланиши билан жа-

дал ривожланиш босқичига ўтди. Вақт ўтиши билан менежментнинг тадқиқот объекти ўзгармас шаклда қолган бўлсада, “Пост-индустрия”, “Фордизм”, “Пост-фордизм”, “Ахборот технологиялари”, “Билимлар иқтисодиёти”, “Макдонализация ёки ишлаб чиқариш ҳамда сервис ўртасидаги фарқнинг камайиши” каби иқтисодиётнинг жадал ривожланиш босқичларида компаниялар рақобатда енгиб чиқиш мақсадида, бошқарувда эътибор берадиган жиҳатлар янгилашиб борди.

XX асрнинг 80-йилларида бошқарув илмида янги “таълим менежменти” атамаси шаклланди ҳамда таълим тизими иқтисодий ривожланишга чуқур таъсир ўтказувчи соҳа сифатида бошқариш зарурлиги англаб етилди. 80-йилларда бу тушунча билан биргаликда, “таълимда менежмент”, “педагогик менежмент”, “таълимни бошқариш”, “таълим тизимини бошқариш”, “таълимда бошқарув” ва “таълимдаги етакчилик” каби деярли синоним тушунчалардан фойдаланила бошланди. Аста-секинлик билан тушунчаларнинг қўлланилиши “таълим менежменти” тушунчасининг бошқа терминларга нисбатан кенг мазмунга эга эканлигини кўрсатиб берди. Шу билан биргаликда, янги назарий йўналишда тадқиқот объекти сифатида таълим тизими, ўқув ташкилотлари ва ўқув жараёнини бошқарув фаолияти деб аниқлаштирилди. Бу даврдаги асосий жиҳат шундан иборатки, таълим менежменти таълим тизими доирасида амалга ошириладиган асосий фаолият ёш авлодни ўқитиш ва ривожлантиришни самарали бошқаришга йўналтирилган бошқарув фаолияти сифатида бошқарув таълим жараёни билан чекланган эди [9, 21-6.].

XX 90-йилларини “таълим менежменти” тушунчасидан фойдаланиш чегараларини кенгайтириш даври деб аташ мумкин. Атама мазмуни таълим тизимидаги менежмент доирасидан ташқарига чиқади ва асосий вазифаси фойда олишдан иборат бўлган турли хил ташкилотлар фаолиятини, шу жумладан тижорат ташкилотларидаги ўқув жараёни ёки таълим борасида ташкилотлар ўртасидаги манфаатли муносабатларини бошқариш даражасига кўтарилди. Таълим менежменти концепциясининг чегаралари кенгайиб, таълим ташкилотлари ўртасидаги рақобатда енгиб чиқишда инсон омили муҳим эканлиги белгиланиб, таълим ресурсларидан фаол фойдаланишда кадрлар масаласи юқори поғонага кўтарилди. Таълим менежментининг мақсади ностандарт вазифаларни ҳал қилиш-

га қодир ва ташқи муҳитнинг талабларига жавоб бера оладиган, бозорга йўналтирилган таълим хизматларини кўрсатиш бўлиб ҳисобланди.

XXI асрнинг дастлабки ўн йилликлари “таълим менежменти” атамасини барқарорлаштириш, табақалаштириш ва аниқлаштириш босқичи сифатида илмий билимларни умумлаштириш натижасида илмий муомалага чуқур кириб бориш жараёни сифатида қаратилади. Таълимни бошқариш корпоратив таълимни бошқариш сифатида қаралади ҳамда таълим олувчига ташкилий ва педагогик шарт-шароитларни яратиш, таълим фаолиятини ривожлантириш асосий мақсад қилиб белгиланади. Таълим ресурсларини фаоллаштириш ва ўқув жараёнини самарали бошқариш орқали ҳар хил турдаги корхоналар ва ташкилотларнинг инновацион фаолиятини ривожлантиришни ўз зиммасига олди. Таълим менежменти жуда кенг доирада қўлланила бошландики, энди атамани кенг ва тор маънода қўллаш зарурати туғилди. Кенг маънода таълим менежменти бошқарувнинг шахсий, ишлаб чиқариш, ижтимоий-маданий ва ташкилий жиҳатдан бошқаришни англатади. Тор маънода таълим менежменти фақат соҳага тегишли бўлиб, “таълим тизимини бошқариш” тушунчасининг синоними сифатида қўлланила бошланди.

Сўнгги йилларда режалаштиришнинг барча кўринишларидан воз кечиб, янги таълим йўналишлари ва мутахассисликларни ташкил қилишда, таълим стандартлари ва ўқув дастурларини ишлаб чиқишда иш берувчиларнинг талабини мунтазам ўрганиш авж олди. Таълим муассасалари таълим бозорида юқори улушга эга бўлиш учун курашни бошладилар, реклама фаолияти, юқори илмий салоҳиятли педагогларни жалб қилиш, зарур таълим йўналишлар ва мутахассисликни ташкил қилиш, таълим олувчиларга қулай шароитлар яратишга катта эътибор қарата бошладилар.

Таълимнинг дастлабки босқичлари ҳисобланган мактабгача ва ўрта таълим босқичларида ходимларнинг билим ва малака даражасига аҳамият бериш, таълим берувчилар ота-оналар ҳамда таълимнинг кейинги босқичи талабларини юқори даражада ўрганиш ва уларга мослашиш, мактабгача таълим муассасалари орасида вужудга келаётган рақобатда енгиб чиқиш, шунингдек, ҳукумат қуяётган талабларга қатъий риоя қилиш ишлари шаклланди ва анча ривожланди.

Россиялик олимаси С.С. Белых фикрича, мактабгача таълим тизимини бошқариш режалаштириш ва маъмурий-буйруқбозлик шаклидан янги бошқарув механизмига марказлаштириш, монополизацияни камайтириш, демократия ҳамда самарали иқтисодий воситаларни жорий қилиш асосида ўтила бошланди [4, 42-б.].

Ҳозирги вақтда мактабгача таълим тизими бошқарувида XXI асрда шаклланган “етакчилик” ғояси амал қилаётган бўлсада, бу бошқарув шакли маъмурий-буйруқбозлик шаклидаги бошқарувдан анча фарқ қилади.

Тадқиқотчи Сафаров О.А. таълим менежменти ғоясининг 2000 йиллардан бошлаб давр ўтиши билан “етакчилик” ғоясига ўзгариб боришининг жиддий сабаблари шундан иборатки, бугунги кун талаблари юқори бошқарув органи қуйи поғона бошқарув бўғинига маъмурий-буйруқбозлик усулидан эмас, балки менторлик (қўллаб-қувватлаш, ўргатиш, қўмаклашиш ва ҳ.к.) вазифаларни амалга оширишни тақозо этишини таъкидлайди. Бундай бошқарув ёндашуви эса бошқарув самарасини бир мунча ошишига олиб келади [5, 13-б.].

Мамлакатимизда бошланғич таълим тизимини бошқаришда ҳукуматимиз етакчилик вазифасини ўз зиммасига олган бўлсада, мактабгача таълим муассасаларини ташкил қилиш ва бошқаришда, таълим ва тарбия бериш фаолиятини назорат қилиш ва йўналиш бериш мақсадида тизимга таъсир кўрсатиб бормоқда. Мустақилликнинг илк давридан ҳозирги қунга қадар мактабгача таълим тизими инсонпарварлик, демократия тамойилларига асосланган ҳолда, ёш бола шахсини ривожлантиришга йўналтирилди.

Мактабгача таълим тизимини инсонпарварликка йўналтирилганлигини мамлакатимиз қонунчилигида яққол кўринади. Мактабгача таълим ва тарбия олишга доир давлат кафолатлари Ўзбекистон Республикасининг “Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонунининг 6-моддасида ҳар бир бола мактабгача таълим ва тарбия олиш ҳуқуқига эгаллиги, давлат ҳар бир боланинг умумий ўрта таълим ташкилотига ўқишга киришидан бир йил олдин давлат мактабгача таълим ташкилотларида умумий ўрта таълимга мажбурий бир йиллик тайёргарликдан ўтишга бўлган ҳуқуқини кафолатлаши ҳамда боланинг мактабгача таълим ва тарбия олишига доир давлат кафолатлари давлат мактабгача таълим ташкилотлари негизидан мактабгача

таълим ва тарбия хизматларини кўрсатиш, шунингдек таълим ва тарбия беришнинг муқобил шакллари ташкил этиш орқали таъминланиши шаклида ёритиб берилган [1,3-б.]. Ушбу Қонуннинг 4-моддасида кўрсатилган мактабгача таълим ва тарбиянинг асосий принциплари мамлакатимизда мактабгача таълим ва тарбиянинг юқори даражада инсонпарварликка йўналтирилганлигини намойён қилади.

Сўнгги йилларда мамлакатимизда мактабгача таълим тизимида катта ҳажмдаги ислохотлар амалга оширилмоқда. Президентимиз таъкидлаганларидек, мактабгача таълимни ривожлантириш борасида бошланган ислохотлар натижасида 2019 йили 5 минг 722 та давлат, хусусий, оилавий болалар боғчалари ташкил этилди. Шунинг ҳисобидан, мактабгача таълим ёшидаги болаларни мактабгача таълим билан қамраб олиш даражаси бир йил давомида 38 фоиздан 52 фоизга кўтарилди [3, 2-б.].

Ҳукуматимиз диққат марказида мактабгача таълим тизимини ривожлантириш асосий масала эканлигини яна бир маротаба Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 майдаги “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори асосида англаш мумкин. Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепцияси қуйидаги устувор йўналишларни назарда тутди:

- мактабгача таълим соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш;

- мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш;

- болаларнинг сифатли мактабгача таълим билан қамровини ошириш, ундан тенг фойдаланиш имкониятларини таъминлаш, мазкур соҳада давлат-хусусий шериклигини ривожлантириш;

- мактабгача таълим тизимига инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш;

- мактабгача таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, мактабгача таълим муассасалари фаолиятини молиялаштириш шаффофлиги ва самарадорлигини таъминлаш;

➤ мактабгача таълим тизимида мактабгача таълим тизими ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш, малакасини ошириш, танлаб олиш ва ривожлантиришга мутлақо янги ёндашувларни жорий этиш;

➤ мактабгача таълим муассасаларида болаларнинг соғлом ва баланслаштирилган овқатланишини, сифатли тиббий парваришини таъминлаш [2, 1-2 б.].

Кўрсатилган устувор йўналишлар ҳамда булар бўйича бажариладиган тадбирлар ёш авлодни соғлом, баркамол тарбиялашга қаратилган бўлиб, мактабгача таълим шахсга йўналтирилган, инсонпарварлик тамойиллари асосида амал қилаётганини кўрсатади. Шунингдек, ушбу қарорда белгиланган вазифаларни бажариш муддатлари, “Йўл харитаси” ишлаб чиқилган бўлиб, бажарилган ишларни баҳолаш индикаторлари батафсил кўрсатиб берилган. Ишонч билан айтишимиз мумкинки, мамлакатимиз мактабгача таълим тизимини бошқарув механизми ҳукуматимизнинг шахсга йўналтирилган, инсонпарварлик тамойилларига асосланган ҳолда намоён бўлиб, бу эса ёш авлодни баркамол инсон сифатида шаклланишига замин яратади.

Хулоса. Таълимни бошқариш фаолияти таълим жараёни билан бир вақтда шаклланган бўлсада, назария ҳамда тадқиқот объекти сифатида ўтган асрнинг 80-йилларидан вужудга келди. “Таълим менежменти” атамаси вақт ўтиши билан мазмунан кенгайиб борди ва ҳозирги вақтда тушунчани фақат таълим жараёни билан чеклаб қўйиш нотўғри бўлади. Таълим менежменти бугунги кунда иқтисодиётнинг жадал ривожига юқори даражада таъсир кўрсатувчи фаолият бўлиб, таълим жараёни ва таълим тизими бошқариш орқали иқтисодиётнинг барча жабҳаларига таъсир кўрсатишни англатади.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 16 декабрдаги 595-сонли “Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонуни, Халқ сўзи, 2019 йил 17 декабрь 260-сон.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 майдаги ПҚ-4312-сонли “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Қарори. Халқ сўзи, 2019 йил 9 май 95-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, Халқ сўзи газетаси 2020 йил 25 январь 19-сон.
4. Бельх С.С. “Управление развитием дошкольного образования в Республике Коми в условиях рыночной экономики” дисс. Сыктывкар, Россия. СыктГУ, 1998.
5. Сафаров О.А. “Замонавий менежмент ёндашувлари асосида халқ таълими тизимини бошқаришни такомиллаштириш” автореферат, Тошкент, 2018. «Академия ноширлик маркази» Давлат унитар корхонаси н. 13-б.
6. Набиева С. ва б. “Мактабгача таълимда буюк мутафаккирлар ва тарихий ёдгорликлар” Ўқув қўлланма. ҚўқонДПИ. 2008.
7. Нуркелдиева М. “Мактабгача ва коррекцион педагогика” Ўқув қўлланма. Т. ТДПУ, 2013 й.
8. Шодмонова Ш. “Мактабгача таълим педагогикаси” Ўқув қўлланма. Т. “Фан ва технология” н. 2008 й.
9. Петряков П.А. “Концепции и стратегии образовательного менеджмента ВУЗа в отечественной и зарубежной педагогике” автореферат. Великий Новгород, Россия, ИПЦ НовГУ, 2013.

Ёш авлодга таълим ва тарбия бериш жараёни қадим замонларда вужудга келиб, даврлар оша ривожланиб борган бўлсада, Европа ва кейинчалик Россияда XIX асрнинг 80 йилларида расмий боғчалар вужудга кела бошлади. Ўрта Осиёда бу даврда етим болаларни, кейинчалик бой хонадон болаларини алоҳида гуруҳ шаклида таълим ва тарбия бериш ишлари ташкил қилина бошлади ва биринчи боғча 1917 йилда ташкил қилинган. Собиқ Иттифоқ даврида мактабгача таълим тизими маъмурий-буйруқбозлик шаклида бошқарилиб келинган бўлса, мустақиллик даврида ҳукуматнинг инсонпарварлик тамойили, шахсга йўналтирилган таълим асосида, ҳар бир боланинг соғлом ва баркамол бўлиб шаклланиши, қизиқиши, истеъдоди ва интилишларини рўёбга чиқаришга шароит яратилмоқда. Бу эса ҳукуматнинг мактабгача таълим тизимини бошқариш етакчилик шаклида жуда адолатли ва ҳар бир мактабгача таълим ёшидаги боланинг манфаатларини кўзлаган ҳолда амалга оширилаётганлигини намоён қилади.

Ҳукумат томонидан мактабгача таълимга берилаётган эътибор ёш авлодни баркамол инсон қилиб вояга етказишга, уларнинг сифатли таълим ва тарбия олишларига, мактабгача таълим ташкилотларида ёш болаларнинг саломатлигига ғамхўрлик қилинишига, замонавий инновацион ва ахборот-коммуникацион технологияларни қўлланишига ижобий таъсир қилиб, мактабгача ёшдаги барча болаларнинг сифатли таълим ва тарбия олиш имкониятларини ошириб, уларнинг ҳар бирига шахсий ёндашиш натижасида, қобилиятлари, қизиқишлари, истеъдодларини рўёбга чиқариш имкониятини оширмоқда.